

communi cum cæteris naturæ lege constringi, desiderat de sublimioris gloriæ singularitate jactari.

CAPUT X.

Ad perseverantiam exhortando perorat.

Tu autem, venerabilis domina, quæ e cœno terrenæ superbiæ ad sublime veræ humilitatis fastigium conscendisti, ita constanter in ejus arcem persiste; sic in ea, quam per spem semel ingressa es, terra viventium, perseverantiæ pedem immobiliter fige, ut in sæcularis viæ lubricum non libeat ulterius declinare. Nam quæ dudum terreni fueras uxor imperatoris, nunc per sanctæ professionis dotem sponsa facta es Redemptoris. Sic igitur ei te in vera cordis humilitate substerne, sic illi glutino fervidæ

A charitatis unire, ut cum mystica illa sponsa congruenti valeas voce cantare: « Inveni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam (*Cant. 1*); » et illud: « Dilectus meus inter ubera mea commorabitur (*Ibid.*). » Ut quoniam cor hominis inter ubera situm latitat, continuus sponsi tui amor a cordis tui visceribus non recedat; et cui nunc sancta anima tuo in amore conjungitur, nequaquam de cætero a dulcedinis ejus complexibus evellatur, quatenus illud in te Isaïæ vaticinium solemniter impleatur. « Gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus (*Isa. LXII*). »

Sit nomen Domini benedictum.

865-866 OPUSCULUM QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

DE PRINCIPIS OFFICIO IN COERCITIONE IMPROBORUM, ADDITA-ALIA EJUSDEM ARGUMENTI DISSERTATIONE.

ARGUMENTUM. — Ejusdem Gothifredi ducis lenitatem in puniendis criminibus reprehendit, ostenditque quantum nimia benignitate principum in populos damni redundet. Augeri profecto, non reprimi improborum audaciam; resque humana susque deque misceri, nisi peccata paribus pœnis coercentur.

GOTHIFREDO excellentissimo duci, PETRUS peccator monachus salutem in Domino.

Qui pigmentata quotidie bibit, ac melle condita, ali jurando longa dulcedine gustus ejus offenditur, et in austeritate vilis vappæ-jucundius delectatur. Et certe per Salomonem dicitur, quia: « Qui mel multum comedit, non est ei bonum. » Inter adipati quoque juris edulia virentes herbæ fastidium reprimunt, et nauseantis ad vomitum peccatoris arcana componunt. Tu sane, vir eminentissime, quodammodo multa quotidie percipis, et nectareo sapore conspersa, dum tibi unusquisque ad votum loquitur, nec aliud quidquam suggerere nititur, nisi quod tuis auribus blandiatur. Quidquid tibi plane dicendum est, prius accurate componitur, et quasi fabrilis instrumenti studio cuditur, ac politur: videlicet quidquid illud est, substrata potius humilitas suggerat, quam libera loquentis auctoritas dicat. Et o infelix, et deceptioni semper obnoxium mundanæ fastigium dignitatis! quia cum cæteris dicant homines illa quæ sentiunt; potentibus sæculi fucati sermonis argumenta componunt; et eos qui se aliis exhibent puros, divites compelluntur semper habere suspectos. Dum ergo mundani quilibet homines excellentiæ tuæ pocula tantummodo mellita propinant, id enim solummodo suggerunt, quod tibi placitum esse perpendunt, inter dulces quotidianæ assentationis illecebras non debet moleste ferri meorum amaritudo sermonum, tanquam inter suaves epulas aliquando placet agrestium virorum herbarum.

CAPUT PRIMUM.

Quod justitiæ rigor regna conservet.

Quod ergo vivis tibi sæpe sermonibus protulit, hoc

B nunc per epistolam replico. Fateor sane, multum mihi displicet, quia monarchiam hanc, in qua pene centum millia degunt hominum, tanquam rusticum quemdam viculum negligis; eamque duci, per quem regi et administrari debeat, non committis. Ex omnibus quippe, quibus nunc per regiminis officium præemines, districto judici ratiocinium debes; et quanto nunc gloriosius est in obtinenda dignitate fastigium, tanto durius erit in reddenda ratione iudicium. Transfer ergo pondus in alterum, ut quod propriis non potes cervicibus ferre, per alium valeas, communicato labore, portare.

Illud etiam mihi non mediocriter displicet, quia in plectendis flagitiis et temerariis iniquorum hominum ausibus coercendis, remissior cerneris esse quam debeas; et dum peccatoribus parcis, augere peccata convinceris. Enervato quippe rigore justitiæ, status evertitur disciplinæ; et dum ultoriæ severitatis censura reprimitur, temeraria delinquendi licentia relaxatur. Inordinata sane pietas nutrit impietatem; et timida manus medici, vulnus auget ægroti. Facit enim exuberare putredinem, dum non secando, sed palpando quotidie superducit vulnuscule cicatricem. Pharmacopola denique, qui mollibus unguentis non permiscet acredinem, tumoribus exsiccandis nullam potest adhibere virtutem. Non omnia membra Ecclesiæ uno funguntur officio. Aliud nempe sacerdoti, aliud competit judici. Ille siquidem visceribus debet pietatis **867** affluere, et in maternæ misericordiæ gremio sub exuberantibus doctrinæ semper uberibus filios confovere. Istius autem officium est, ut reos puniat, et ex eorum manibus eripiat innocentes; ut vigorem rectitudinis et justitiæ

teneat, et a zelo sanctionum legalium non tepescat; ut ab æquitatis linea non declinet; ut legitimi vigoris genium non enervet. Meminerit etiam semper quod per Apostolum dicitur: « Vis non timere potestatem? fac bonum, et habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time, non enim sine causa gladium portat (Rom. xi). » In quibus utique verbis [datur, vel aliquid simile] intelligi, aliud esse gladium principis, aliud insulam sacerdotis. Non enim ad hoc præcingeris gladio, ut violentorum mala debeas palpāre, vel ungere; sed ut ea studeas vibrati mucronis ictibus obtruncare. Hinc est quod sequitur: « Dei enim minister est vindex in iram ei, qui male agit. (Ibid.). »

CAPUT II.

Quod iudex, qui male agentes non punit, diaboli minister est.

Si ergo Dei minister est, qui mala facientes in iram vindicat; diaboli procul dubio minister est, qui criminosos ac reprobos suaviter palpat. Et sicut Deo præbet obsequium qui perversos ulciscitur; sic minister est adversarii, qui perpetrantibus iniqua blanditur. Necesse est, ut contrahat mucro rubiginem, qui semper in theca reconditus, nunquam exercet ultionem. Scaber ensis efficitur, qui dum cohibetur semper a vulnere, non limatur. Quo contra, per Ezechielem dicitur: « Gladius exacutus est et limatus; ut cædat victimas, exacutus est; ut splendeat, limatus est (Ezech. xxii). » Distat plane tribunal iudicis a cathedra sacerdotis. Ille nimirum ad hoc gladium portat, ut eum in ultione injuste viventium exerat: iste baculo tantum contentus est innocentiae, ut quietus et placidus teneat, custodiam disciplinæ. Quamquam et sacerdos si immoderata circa subjectos pietate resolvitur, et ipse sententia divini furoris non immerito condemnatur. Nam sacerdos erat Heli, de quo dictum est ad Samuelem: « Eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuerit eos, idcirco juravi domui Heli quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus, usque in æternum (I Reg. i). » Erat ergo iudex, causas atque negotia jurgantium dirimere negligat; maximam diei partem missarum solemnibus, et orationibus insistendo consumat. Sed ecce illic dicitur, quia nec ipsius quidem sacerdotis iniquitas expiari poterit victimis et muneribus usque in æternum, eo quod Heli vitia non coercuerit filiorum.

CAPUT III.

Quod iniquos castigare est Deo sacrificium.

Et perpende quale est, quod victimæ simul ac munera, quæ peccata principaliter abluunt, habitam erga subjectos negligentiam expiare non possunt. Multi nempe falsæ pietatis errore decepti, unde se Deo placere insipienter autumant, inde adversus eum crudeliter pugnant; et ex eo merentur iram, unde se adepturos opinati sunt gratiam; et dum aliis veniam falsæ pietatis impertiunt, ipsi mo-

tum divinæ indignationis incurrunt. Vir namque de filiis prophetarum dixit ad socium, ut se percuteret: quem quoniam ille ferire contempsit, protinus a leone percussus, interiit (III Reg. xxvii). Placere se Deo de pietate sua arbitratus est Achab, cum Benadab regem Syriæ non modo vocavit fratrem, sed et in curru proprio sibi dignatus est assessorem. Sed audi quid indiscreta pietas mereatur audire: « Quia dimisisti, inquit Dominus, virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus (Ibid.). » Saul Agag regem Amalech non occidit, sed captum peracta victoria conservavit, et pro hac misericordia digne remuneratus audivit: « Pro eo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis rex (I Reg. xiii). »

Pius exstitit populus erga mulieres Madianitarum, sed ait illis Moyses: « Cur feminas reservastis? Ergo cunctos interficite, quidquid generis est masculini, etiam parvulos; et mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate (Num. xxxi). » Idem quoque Moyses, postquam fabricatus esset vitulus in Oreb, ait filiis Levi: « Occidat unusquisque fratrem, et amicum, et proximum suum (Exod. xxxii). » Et postquam viginti tria millia hominum cæsa sunt, ait: « Consecratis hodie manus vestras Domino, unusquisque in filio et fratre suo, ut detur vobis benedictio (Ibid.). » Amalecites ille, qui gloriatur se peremisse Saul, dum se non galeam, sed diadema de capite bellantis abstulisse confingit, gladio David percussus, occubuit (II Reg. i). Interfectores etiam Isboeth, dum caput illius quasi loco muneris offerunt David, gladium non evadunt (II Reg. iv); et quem speraverant muneri gratias redhibentem, commissi potius homicidii experiuntur ultorem. Petrus etiam Ananiæ et Saphiræ mendacium non inultum abire permisit (Act. v); sed eos oris gladio feriens, aliorum ne simile quid forte præsumerent, corda perterruit. Paulus quoque, dum excessibus coercere discipulos nititur, virga delinquentibus comminatur (I Cor. iv). Salvator etiam noster, qui tanquam mitis agnus apparuit, mox ut Petro cæli terræque jura commisit, protinus eum dura redargutione corripuit: « Vade, inquit, post me, Satana, scandalum es mihi; quia non sapis quæ Dei sunt: sed ea, quæ hominum (Matth. xvi; Marc. viii). » Quid est ergo quod sancti viri toties in delinquentes reperiuntur invecti, vel correptione verborum, vel ultionibus operum, nisi, ut manifeste clarescat, quia in hac mortalitate recte non vivitur, si blandis ac mollibus asperitas non miscetur? Nam ubi pevitus disciplina postponitur, ubi districta legitimi vigoris censura reprimitur, necesse est ut prona semper ad malum fragilitatis humanæ conditio ad illicita relaxetur. Et in eum procul dubio tota subjectorum culpa redundat, qui eos, ne præcipitanter excederent, sub disciplinæ loro cohibere debuerat. Inordinata nempe pietas principis, quid est aliud, quam confusio plebis? Nam dum ille a moderanda regiminis habena reprimitur, subjecti quique, velut effrenes equi, per abrupta raptantur. Agere nimi-

rum licet omne **§69** quodlibet, et nunc liquido cer-
nitur quod sæpe dictum in libro Judicum reperitur :
« In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquis-
que quod sibi rectum videbatur agebat (*Judic. xvii.*) »
Et illud quod tempore Achab impiissimi regis di-
ctum est per Michæam : « Non habent Dominum
isti; revertatur igitur unusquisque in domum suam
in pace (*III Reg. xxii.*) » De tempore quoque Saul
dicitur : « Quia retusæ erant acies vomerum, et
ligonum, et tridentium et securium usque ad stimu-
lum corrigendum (*I Reg. xxiii.*) » Retusæ quippe
sunt acies utensilium, cum zelus ac fervor extin-
guitur magistrorum, nec stimulus est, qui pungat,
cum deest qui delinquentium peccata corripiat.
Hunc pungentem se Paulus stimulum sentire cœpe-
rat, cum vox illi divina dicebat : « Durum est tibi **B**
contra stimulum calcitrare (*Act. ix.*) »

CAPUT IV.

*Quod regum consilarii non solum pii, sed
etiam prudentes esse debent.*

Enimvero quod dicturus sum non mihi stylus
historiæ tradidit, sed comes Ubaldus, vir videlicet
disertus ac prudens, nudo duntaxat sermone nar-
ravit. Theodosius, inquit, imperator cum religioso
quodam eremita consueverat habere colloquium,
cujus videlicet obtemperabat imperator imperiis, et
conscientiæ sibi latentis arcana pandebat. Servus
itaque Dei, ut erat simplex, purus ac mundanæ pro-
pmodum pravitatis ignarus, Augustum districte
permonuit ut erga delinquentes pius existeret, ut a
reorum ultionibus abstineret, et qui sibi deposceret **C**
a superno iudice veniam, ipse non exigeret a fratre
vindictam, nimirum cum ipse iudex dicat : « In qua
mensura mensi, fueritis, eadem remetietur vobis
(*Matth. vii.*) » Imperator itaque fidem sancti viri
monitis adhibens, cœpit flagitiosos et quibusque
nocentibus impune commissa remittere, sacrilegis
ac lege plectendis venialiter indulgere, cunctis etiam
aliena jura temere pervadentibus debita relaxare.
Ad hæc regni proceres conqueruntur, regalis
mysterii [ministerii] tractatores ruinam mundi pe-
riclitantis expostulant, et per fas ac nefas cuncta
confundi, nisi per æquitatem justitiæ rebus humanis
celerius occurratur, affirmant. Lamentantur deni-
que per superstiosæ hujus ac frivolæ pietatis igna-
viam passim rapinas ac violentias fieri, legum scita **D**
dissolvi et ad audenda plectibilia quæque vel noxia
perversorum nequitas hominum per concessæ liber-
tatis audaciam concitari. Hac imperator querula
suggestione permotus, ad hominem Dei veredarium
destinat, consilium flagitat, quid sibi a murmuran-
tibus objicitur exponit, quid potissimum sit ipse
facturus inquit. Hæc vir Dei solerti examinatione
discutiens mutandamque sui consilii sententiam re-
cognoscens, ore quidem siluit, quadam vero mystici
operis significatione respondit. Aspiciente siquidem
pragmaticæ legationis bajulo, caput undique pexuit,
et quidquid in gremium demolitum est vel effusum,
in ignem sine mora projecit; moxque corripiens

sarculum, ingreditur hortulum, quæque noxia de-
molitur, steriles herbas extirpat, circumcirca sar-
riens, **§70** virentia excolit et communit oluscula.
Illas igitur eradicaat, ut radicibus evulsis arescant;
istas vero fovet et excolit, ut per adulti germinis
incrementa proficiant. His itaque mystica significa-
tione peractis, in eadem silentii censura persistens,
innuit nuntio ut ad suum dominum redeat, eique
quæ viderat per ordinem innotescat. Qui nimirum
non sine quadam animi stomachantis indignatione
reversus, murmurare cœpit, et conqueri, quia non
missus esset ad sani capitis hominem, sed ad vesa-
num potius, ac dementem : Sperabam, inquit, ut
decurrentibus me verbis instrueret, et juxta in-
quisitionis meæ seriem, per apertæ responsionis
alloquium ex omnibus informaret. Ille autem velut
alienatæ mentis ac furiosus, modo incultam capitis
cæsariem pectere; modo correpto per hortulum
suum cœpit ligone sarrire; tanquam ego lendes
ejus ac pedunculos magnipenderem, vel ruralis
industriæ magisterium flagitarem. Tunc imperator,
quod dicebatur diligenter auscultans, et altiori
consilio quod factum fuerat, mente pertractans, ait
hoc non esse ridiculum, sed mysterium; atque id
sibi quod quæsierat evidentibus indiciis indubi-
tantly expressum : Servus, inquit, Dei nobis melius
agendo quam loquendo respondit, et genuino suæ
operationis oraculo, nodum unius nostræ quæstio-
nis absolvit.

CAPUT V.

Principis officium quodnam sit.

Quid enim apertius eo, quod verticem pexuit, et
mox in ignem deterosa projecit? ac si diceret : Per
multimodæ divisionis pectinem, hoc est per legi-
timæ discussionis ac discretionis examen, et noxia
quæque dispereant, et quæ bona sunt abjectis malis
purificata remaneant. Eandem porro sententiam
per hortuli quoque voluit iterare culturam, ut sicut
ille noxias cum suis cespitibus herbas evulsit,
bonum autem olus, ut uberius germinaret, exco-
luit; ita nos, quasi per discretum libræ justitiæ
sarculum, et elaboremus reprobos radicibus extir-
pare, et bonos ut Deo fructificent in tranquilla pace
componere. Hoc illi qui aderant audientes, quod
velut anilium nugarum deputaverant ante ridicu-
lum, venerari cœperunt, et revera spiritualis ac
profundæ sapientiæ sacramentum. Tunc imperator,
hoc tanquam prophetico confirmatus oraculo, vio-
lentias injuste viventium cœpit ulcisci, reatus ac
scelera districta jurisdictionis animadversione perein-
tere, a nefariis ausibus improbos cohibere, et per au-
toritatem imperialis potentiæ perversorum corda
terrificans, in pace cuncta componere. Sic itaque
mundus, qui perire cœperat per ignaviam, ad
æquitalis atque justitiæ reffloruit disciplinam. Hoc
autem ego, non ut constanter verum fuisse perhi-
beam, retuli; sed quod mihi cursorio sermone re-
latum est, in quantum non intercepto oblivio, præ-
libavi. Verumtamen nunquam hoc usque ad nos

antiquitas, fama vulgante, transmitteret, si non ad A
ædificationis exemplum prodesse posteris credi-
disset.

§71 Vix plane quinquennio ante mexæ nativitatē
exortum, humanis rebus exemptus est tertius Otto,
qui imperialis apicis dignitate pollucibiliter floruit,
et Romanam rempublicam strenue gubernavit. Hic
itaque cum vicennalis adolescentiæ vix adhuc ex-
cessisset ætatem, inter insignia multa et præclara
quæ gessit tribus regni proceribus atque comitibus
oculos eruit, Rodulpho videlicet, Raimundo et Ari-
mundo. In quo nimirum conspicuo decore justitiæ,
sic omnium aliena diripientium viscera tremefecit,
sic totum regnum in securitatis et pacis tranquilli-
tate composuit, ut omnes fere intra compendii sui
limitem se formidolosè reprimerent, nec juris pro-
B proprii terminos per insolentiam transilirent. Unde per
ora populi hæc se præconii fama diffuderat; in evul-
sione sex oculorum unum pacatum est regnum.
Tres facti sunt cæci, et omni populo quietis optatæ
lumen infulsit. Tu quoque, vir magnifice, sancto-
rum tibi principum, et legalia jura servantium
exempla propone; noxiæ pietatis imaginem a te
procul exclude, et erga populum, qui tibi commis-
sus est, satage semper justitiam custodire. Scriptum
est enim: « Beati qui custodiunt judicium, et fa-
ciunt justitiam in omni tempore (Psal. cv). » Et
Salomon: « Diligite, inquit, justitiam, qui judicatis
terram (Sap. 1). » Sic ergo rectitudinis zelo semper
accensus, incede nunc per justitiæ transtem, ut non
judicandus, sed remunerandus, ad ipsum quando-
C que justitiæ revertaris auctorem.

ALIA DISSERTATIO.

DE EODEM PRINCIPIS OFFICIO IN IMPIIS COERCENDIS.

ARGUMENTUM. — Nimiam mansuetudinem et lenita-
tem fugiendam eidem Gothifredo inculcat, admo-
nens illum, videat etiam atque etiam, ne dum
paucis sceleratis parcit, bonos omnes perdat. Ut
hoc ei facilius persuadeat, exemplum Hugonis
ducis, qui ante illum totius fere Italiæ gubernacula
administraverat, adducit, ejusque severitatem col-
laudat.

GOTHIFREDO præcellentissimo marchioni, PETRUS
peccator monachus salutem.

Sæpe nuntius post nuntium mittitur, ut res, quæ
nimis est necessaria, importunis saltem precibus in-
petretur. Nam et evangelicus ille iudex extra Evan-
gelium vivens (Luc. xviii), qui non Deum, non ho-
minem reverebatur, tædio tandem et indefessa
mulieris instantia victus agnoscitur. Tu vero, quem
et inter homines pudor honestæ vitæ spectabilem et
apud Deum castus reddit timor insignem, petitioni-
bus meis repulsam non debes ingerere, quem utique
non adversarium conquerentem, sed tibi potius
aspicis utilia suggerentem. Scripsi tibi nuper episto-
lam de servando rigore justitiæ, quam nunc **§72**
apicibus quidem gemino, sed a proposita semel ma-
teria non recedo.

CAPUT PRIMUM.

Quod justitiæ rigor bonis ac malis utilis est.

Tene igitur, vir eminentissime, stateram æqui
libraminis, examen intra irutinam cohibe, pariles
legalium sectionum lances præ oculis semper ap-
pende. Sed hic forte illud Salomonis objicies: « Noli
esse nimium justus (Eccl. vii). » Et ego tibi econtra
respondeo: Noli esse nimium pius. Sicut enim sub
immoderata justitia pusillanimitas frangitur, ita sub
pietate nimia male liber animus ad insolentiam pro-
cæciter effrenatur. Nunquid enim illic indiscreta
pietas non prohibetur: « Percute filium tuum virga,
et liberabis animam ejus a morte? » (Prov. xxiii.) Et
iterum: « Qui parcit virgæ, odit filium suum (Prov.
xiii). » Et alibi: « Qui diligit filium suum, assiduat
illi flagellam (Eccl. xxxi). » Et idem: « Equus indo-
mitus evadit durus, et filius remissus evadet præceps.
Lacta filium tuum, et paventem te faciet; ludæ cum
eo, et contristabit te. Non corrideas illi, ne doleas,
et in novissimo obstupescant dentes tui (Ibid.). » Si
ergo pater disciplinam et flagellum debet unico filio,
quanto magis princeps populo, ne tanta effrenatæ
libertatis audacia pereat multitudo? Unde scriptum
est: « Rex insipiens perdet populum suum, et civi-
tates inhabitabuntur per sensum prudentum (Eccl.
x). » Ut ergo populus, qui tibi subiectus est, ex just
regiminis observatione salvetur, necesse est ut ipse
in tribunali examine constitutus, quæ sunt justa de-
cernas; et eos insuper quos per provincias dirigis, ut
legis edicta districtè prosequantur, instituas. Unde
vir sapiens cum præmisisset: « Iudex sapiens judica-
bit populum suum, et principatus sensati stabylis
erit; » protinus addidit: « Secundum iudicem populi,
sic et ministri ejus; et qualis est rector civitatis, ta-
les et inhabitantes in ea (Ibid.). » Quid plane sanctius?
Quid Deo charius? Quid certe in Christiana religione
præstantius, quam iudicare justitiam, et illicitis
ausibus per legitimi rigoris occurrere disciplinam?
In quo nimirum et nocentibus præstatur et patienti-
bus. Illis scilicet, ut violentiæ piaculum non incur-
rant; istis autem, ut discrimen ingerendæ calamita-
tis evadant. Illis, ut contenti propriis, aliena non
rapiant; istis, ut defensi puræ tuitionis umbraculo,
propria non amittant. Illis, ne lædendo proximos,
divini furoris in se gloriam provocent; istis, ut a
nefandorum nequitia liberati, gratias semper agen-
tes, in júbilo divinæ laudis exsultent. Quod utique
suavius sacrificium Deo valet offerri, quam de vio-
lendorum manibus pupillos eripere, viduas defen-
sare, oppressos erigere, spoliatos et abjectos in
amissos proprii juris titulos reformare? Hinc enim
scriptum est: « In iudicando esto pupillis misericors,
ut pater, et pro viro matri illorum; et eris tu velut
filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis,
quam mater (Eccl. iv). » Quid ergo majus? Quid in hu-
manis operibus excellentius, quam id, pro quo mortalis
homo et Dei filius fiat: et Deus **§73** illi non pa-
ternæ, sed quod majus est, viscera maternæ pietatis
impendat? Ut qui stans pro pupillis et viduis adver-

sus impiorum nequitas dimicat, ipse tanquam lacteola soboles sub confoventibus se divinæ pietatis uberibus requiescat.

CAPUT II.

Sacræ Scripturæ, ac SS. Patrum de plectendis iniquis concors sententia.

In ulciscendis plane ac legali severitate plectendis excessibus iniquorum, omnes sibimet unanimiter concinunt, et in unius sententiæ decreta concurrunt, et Patres videlicet legis antiquæ, et sancti doctores Ecclesiæ. In lege namque scriptum est: « Maleficos ne patiaris vivere (Exod. XXI). » Et Apostolus inter multa: « Sive regi quasi præcellenti, sive ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero honorum (I Petr. II). » Beatus Augustinus ait: « Quæ est vanitas uni parcere, et omnes in discrimen adducere? Polluuntur enim omnes, uno peccante. » Et Hieronymus; « Qui percutit malos, inquit, in eo quod mali sunt, et habet causam interfectionis, ut percutiat pessimos, minister Dei est. » Item alibi: « Homicidas et sacrilegos punire, non est effusio sanguinis. » Et beatus ait Ambrosius: « Hostem ferire victoria est, reum æquitas, innocentem homicidium. » Quod profecto sancti de inferenda impiis ultione non dicerent, nisi corporale supplicium etiam animabus eorum aliquatenus crederent profuturum. De quo nimirum, omissis interim aliis, quid Cyrillus Hierosolymitanus episcopus senserit, breviter inseramus: « Mors, inquit, quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati ipsius, pro quo jubetur inferri. » Absolvitur ergo peccatum per pœnam mortis; nec superest aliquid, quod pro hoc crimine iudicii dies, et pœna æterni ignis inveniat. Ubi quis accipit peccatum, et habet illud secum, nec aliquo supplicio pœnaque diluitur, transit etiam cum eo post mortem, et quia temporalia hic non persolvit, expendet æterna supplicia. Vides ergo quanto gravius sit accipere peccatum, quam morte multari? Hic enim mors pro vindicta datur et apud justum iudicem non iudicatur bis in idipsum. Ubi autem non est solum vindicta peccatum, manet æternis ignibus extinguendum. Quibus utique sancti viri verbis indubitanter asseritur, quia per temporalem pœnam reus absolvitur et per immunitatem æterni supplicii cruciatibus reservatur.

CAPUT III.

Hugonis ducis Tusciæ prudentia in renuntiando ducatu.

Ut autem domesticum tibi, vel, ut ita loquar, vernaculum præbeamus exemplum, nemo melius occurrat, quam gloriosæ memoriæ Hugo dux et marchio, qui eum, quo tu nunc fungeris, obtinuit principatum. Obtinuit, inquam, utramque monarchiam [scilicet marchiam], et quam Tyrrhenum videlicet, et quam mare Adriaticum alluit. Sed cum perpenderet, quia 874 propter improbitatem injuste viventium, strenue regere utramque non posset, ultroneæ renuntiationis arbitrio, cessit imperatori monarchiam Came-

A rini cum Spoletano ducatu; juri vero proprio Tusciam reservavit. Hujus tempore Capuanus princeps, si rite rem teneo, dum manibus chirothecas vellet adducere, hi qui adversus eum conspiraverant, ei protinus quasi subservientes, occurrunt, manus ejus utrasque complodunt; et mox evaginatis gladiis, eum confodientes, interimunt. Quod mox, ut incomparabilium virtutum viro, Hugoni videlicet marchioni, qui dictus est, patenter innotuit, nil moratus Capuanam urbem numerosis exercituum legionibus circumfudit: eamque tandiu bellicis armatorum copiis expugnare non destitit, donec ex ea victoriam caperet et interfectores domini sui digno necis supplicio trucidaret. De quo nimirum et alia tot virtutum insignia referuntur, ut prolixitate temporum splendida nominis ejus fama aboleri nullatenus valeat; sed quasi virens semper ac florens, in ore hominum solemniter vivat. E quibus et nos scribere nonnulla possumus, quæ forent ædificationi procerum profutura; sed quia dum nobis dicerentur, singula gestorum verba notare negleximus, ne quod absit, aliquo fallamur in verbo, scribenda hæc aliis delegamus. Breve tamen, quod audivi de puerili ejus ætate, non taceo. Obertus [Ubertus, et Albertus etiam] marchio pater ejus Hugonis regis naturalis filius exstitit; qui nimirum Guillam [Willam] majoris Bonifacii marchionis filiam, conjugali sibi fœdere copulavit. Hic non multo post indignationem primi Ottonis imperatoris incurrit, ac subinde relicta conjugē, Pannoniam profugus exsulavit. Qui cum longo post tempore resumptus, in gratiam rediit, matrem cum grandiuscula jam prole reperiens, admiratus expavit. Negat homo se genuisse, quem conspicit, et zelotypiæ permotus invidia, fetæ mulieri obscenum crimen intendit; nequaquam se tam insperatæ rei perhibet conscius; diffidetur se conceptionis hujus nosse mysterium, nec posse fieri ut se asserat patrem qui prægnantem non reliquit uxorem.

CAPUT IV.

Guillæ matris Hugonis innocentia jucundo miraculo declaratur.

Ad hoc tandem res diutius ventilata protrahitur, ut non aliter, quam per actæ purificationis indicium tam gravis objectio sopiatur. Hoc igitur ex utraque parte convenit, ut in vasta quadam amplissimæ domus area conventus religiosarum fieret personarum. Quibus nimirum in subselliis suis undique considentibus, puer solus in medio poneretur; et si patrem, quem nunquam antea viderat, adiens peteret, ab omni procul dubio matrem suspicione purgaret. Quid plura? Conveniunt pontifices, adsunt cum monachis et abbatibus inferioris etiam ordinis sacerdotes; fletur, gemitur, suspiratur, ad cœlum oculos erigunt, pugnis pectora mœsta contundunt, profluentibus lacrymis tristia ora perfundunt. Dimissus itaque puer in 875 medio sine papate, vel gerula, cœpit ire; et cum pater sederet inter vulgus, nec ab aliis videretur ulla subselli varietate distinctus; contemptis omnibus, puer ad eum signanter acces-

sit eique tanquam notissima familiaritate blanditus adhæsit. Sic itaque liberavit matrem, dum divino provocatus instinctu, petiit genitorem. Hoc igitur modo matri confusio tollitur, patri filius redditur, et utriusque parentis affectus erga se invicem in communi sobole reformatur. Omnes ergo qui aderant, tanto stupefacti miraculo, votiva mentis conjubilatione et dignas auctori Deo gratias referentes, exsultant.

Hic præterea sæpe dum equitaret, comitum cuneos post se dimittere consueverat, et vel solus, vel uno contentus assecla, longius præcedebat; et tunc agricolas, vel opiliones his compellabat affatibus. Quid vobis, inquit, videtur de marchione isto, quem dicunt? Nunquid non crudelis et impius, pauperes opprimit, terram dissipat et cuncta ditionis suæ bona profligat? Ad quod illi: Absit, aiunt, absit; falsum est penitus, o homo, quod loqueris. Non est enim potestas talis super terram, quæ sic violentiis et rapinis abstineat, quæ in tanta pace et securitate subjectum sibi populum regat. Vivat optamus, vivat illa potestas ad refugium pauperum, prospere floreat ad omnium custodiam subjectorum. Quod ille audiens, exsultabat in Domino. Unde sæpe dicebat: In tanta volo semper erga subjectos, et præcipue rusticos, mansuetudinè vivere; ut annona, quæ e balli mei rodentis ore delabatur, a rusticorum porcellis e vestigio colligatur. Porro autem cum de se quid diceretur inquireret, quid aliud, quam nostri Redemptoris imitabatur exemplum? qui nimirum cum omnia procul dubio nosset, a discipulis tamen, veluti nescius, inquirebat: « Quem dicunt homines esse Filium hominis? » (Matth. xvi.) Cui cum illi diversas hominum opiniones exprimerent, addidit: « Vos autem quem me esse dicitis? » Scilicet ut rex angelorum formam daret rectoribus hominum, quatenus non quid in os eorum assentatorie dicatur attendant; sed quod eorum testimonium apud absentes habeatur inquirent. Sicque quod in se reprehensibile ex eorum fama deprehenderint corrigant: ad exsequenda vero bona, quæ de se dicere cognoverint, avidius invalescant.

CAPUT V.

Hugonis ducis mors.

Ut autem præfati marchionis etiam finem breviter perstringamus; cum in extremæ valetudinis languore decumberet, et totius regni lumen exstingui, non parva diversorum ordinum multitudo defleret; venerabilis quidam 876 episcopus, cujus me ad præsens vocabulum fugit, hoc in ligno, quod in igne tunc ardebat, expressum per quædam litterarum vestigia deprehendit. Hugo marchio quinquaginta annis vixit. Cumque hoc quasi faustum

omen ii qui aderant crederent, signumque hoc esse recuperandæ salutis, erectis in spem cordibus, autumarent, paulo post ipse defunctus est.

Hic præterea sex [septem] monasteria in sui juris possessione construxit, quæ non modo prædiis ac mancipiis, sed et aureis, et argenteis vasis, diversis etiam ecclesiasticis ornamentis, copiosa liberalitate ditavit. In quorum uno, venerabili videlicet ac religioso, quod ad honorem Dei genitricis est in Florentina urbe constructum, jacet cadaver ejus humatum. Cujus obitum cum Augustus, qui tunc habenas Romani regebat imperii, Otto videlicet tertius agnovisset, quia quondam adversus eum stimulo mordebatur invidiæ, protinus in hanc vocem congratulabundus erupit: « Laqueus contritus est, et nos liberati sumus (Psal. cxxiii). » Sed paulo post, eodem scilicet anno et ipse defunctus est. Sic itaque suam improvidus pertulit, qui de morte alterius nequiter exsultavit, non attendens id quod vir sapiens ait: « Noli de mortuo inimico gaudere, sciens quod omnes morimur (Eccli. viii). »

Sed et aliud adnectere non otiosum credimus, quod inter sanctos ejusdem cœnobii monachos celebri redolere memoria frequenter audivimus. Aiunt enim, quia præfatus marchio Marino abbati, qui monasterium id tunc regebat, per speciem nocturnæ visionis apparuit; atque, ut corpus suum in supinum juxta consuetudinem volveret, quod in os reclinatum jacebat, admonuit. Quibus profecto visionibus abbas fidem præbens, probare rem voluit, et honesti viri corpus pronum, et in faciem jacens, sicut sibi revelatum erat, inveniens, reverenter, ut decebat, in latus alterum supinavit. Nec mirum plane, si vir iste sepulturæ consuetudinem petiit, quam et ipse circa se caput electorum omnium voluit exhiberi. Dicit enim evangelista Joannes: Quia, « Joseph et Nicodemus acceperunt corpus Jesu, et ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos Judæis est sepelire (Joan. xix). » Hunc tibi prædecessorem tuum, vir eminentissime, quasi speculum statue, aliorumque tibi qui pravitates hominum per rigorem justitiæ represserunt, exempla propone. Eripe de violentorum manibus innocentes; superborum, et contra statuta viventium, erectas frange cervices. Experiantur te reprobi principem, non irrideant sacerdotem. Nocentium fruticum radices evelle, ut fructuosa plantaria possint comas erigere. Sic igitur in agro Domini, qui tibi ad excolendum commissus est, sarculum legitimi vigoris exerce, ut et supernis horreis proventum centesimi fructus inferre, et dignæ remunerationis nummum ab eo qui te conduxit merearis accipere.

Sit nomen Domini benedictum.